

Bedorven zuurdesem

Thomas Adams

uitgave van:

De Tabernakel
preken met verwachting

Eerder uitgegeven preken van jaargang 25

1. Innige barmhartigheid	Charles Haddon Spurgeon
2. Kostbare beloften	Andrew Gray
3. Wie heeft onze prediking geloofd?	James Durham
4. Het is volbracht	Thomas Manton

Jaargang 25 – nummer 5 – april 2023

Toelichting foto omslag:

Een rotte peer steekt voordat je het weet de hele voorraad peren aan. Zo kan ook een goede daad of zelfs een goed voornemen gemakkelijk besmet raken met kwade begeerte, met kwade wil, met allerlei vorm van zonde en ongerechtigheid. Niet het vele is goed, maar het goede is veel. Zo is het ook in het leven van de genade. De Heere kijkt niet naar de hoeveelheid van onze daden, maar ziet het hart aan waarmee ze zijn gedaan. Hij vindt vreugde in hen die de zonde, ook de kleine zonden, uit hun hart en leven wegdoen, uit kracht van Zijn genade. Jezus Christus, schrijft Adams, vindt vreugde in degene die zo leeft uit Hem en Zijn volmaaktheid.

Bronvermelding

Oorspronkelijke titel: The soul's refuge

Bron: The Works of Thomas Adams, Volume 3 (Edinburgh: 1862)

De preek is vertaald onder verantwoordelijkheid van Stichting De Tabernakel.

De pdf en de originele Engelse tekst zijn te vinden op de website:

www.tabernakel.nl

Vormgeving en druk: Drukkerij AMV, Lunteren

Bedorven zuurdesem

Laten zij die lijden naar de wil van God, het bewaren van hun zielen aan Hem, als de getrouwe Schepper, toevertrouwen in het weldoen.

1 Petrus 4:19 EV¹

Het leven van een ware christen is als een dag met drie maaltijden, waarbij elke maaltijd twee gangen telt. Zijn eerste maaltijd is zijn geboorte en wedergeboorte. De eerste gang hiervan is zijn geboorte als zondaar: 'Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mijn moeder mij ontvangen' (Ps. 51:7). De tweede gang is de wedergeboorte tot een heilig leven: 'Tenzij dat iemand wederom geboren wordt, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien' (Joh. 3:3). De tweede maaltijd bestaat uit het doen van het goede en het verdragen van het kwade. De eerste gang is hier dus goed doen: 'Laat ons goed doen aan allen, maar meest aan de huisgenoten des geloofs' (Gal. 6:10). De andere gang bestaat uit lijden of het kwade verdragen: 'Allen, die godzalig willen leven in Christus Jezus, die zullen vervolgd worden' (2 Tim. 3:12). De derde maaltijd bestaat uit sterven en leven: de tijdelijke dood en het eeuwige leven.

De eerste maaltijd is het ontbijt van de christen. Dit wil zeggen dat hij van nature in zonden is geboren en vanwege zijn zonde wordt veroordeeld. Geestelijk is hij echter wedergeboren tot gerechtigheid en gerechtvaardigd van de zonde.

De avondmaaltijd bevat één bitter gerecht, namelijk de dood: 'het is de mensen gezet, eenmaal te sterven' (Hebr. 9:27). Hoewel alle mensen eenmaal moeten sterven, zullen velen tweemaal sterven, want er is een 'tweede dood'. Deze tweede dood houdt in dat iemand werkelijk sterft, omdat het leven sterft. De andere dood is in feite eerder

---

¹ De Nederlandse vertaling van dit vers luidt: *Zo dan ook die lijden naar de wil van God, dat zij hun zielen Hem, als de getrouwe Schepper, aanbevelen met weldoen.* Bij de vertaling van deze preek is een iets andere weergave van deze tekst gebruikt, die beter aansluit bij de Engelse vertaling. Hierin wordt een iets ander accent gelegd en dit vormt ook het uitgangspunt van de schrijver van deze preek.

leven, omdat de dood zelf sterft: 'de dood zal niet meer zijn' (Openb. 21:4). Sta daarom op, opdat u niet zult vallen. Sta op tot een rechtvaardig en deugdzaam leven, opdat u niet in de eeuwige dood zult verzinken. Als de ziel nu niet zal opstaan, zal het lichaam op een dag worden opgewekt om samen met de ziel geoordeeld te worden. De tweede gang van deze avondmaaltijd is onvergankelijk zoet, namelijk het leven na de dood. Ik zeg 'na de dood', omdat een mens moet sterven om te kunnen leven. Zoals een goede avondmaaltijd voor een goede nachtrust zorgt, zal degene die goed leeft, eveneens goed slapen. Hij die nu op barmhartigheid hoopt, zal door barmhartigheid worden omringd. Barmhartigheid is de enige hoop die overblijft, en dit leven is de tijd om op barmhartigheid te hopen, want na dit leven is er geen hoop meer en blijft er alleen gerechtigheid over.

De maaltijd tussen deze twee maaltijden is ons middagmaal. Dit bestaat uit de twee gangen van het doen van het goede en het verdragen van het kwade. Bij deze twee gangen staat onze tekst uitvoerig stil. Het eerste is wat ze verdragen of ondergaan: 'zij lijden naar de wil van God'. Het tweede is de handeling, of wat ze doen: 'zij vertrouwen hun zielen aan God toe in het weldoen'.

In deze woorden ontdekken we in het bijzonder vijf zaken:

1. Het lijden van de heiligen; zij die lijden.
2. De rechtschapenheid in dit lijden; ze lijden naar de wil van God.
3. De troost van deze rechtschapenheid; ze mogen hun zielen aan God toevertrouwen.
4. De vrijmoedigheid in deze troost: aan God als de getrouwe Schepper.
5. De waarschuwing bij deze vrijmoedigheid: in het weldoen.

I. Het lijden van de heiligen; zij die lijden

Alle mensen lijden, want de mens wordt tot moeite geboren, zoals vonken van het vuur omhoogvliegen (Job 5:7). Dit leven kan wel vergeleken worden met een mensenmenigte die zich in een nauwe doorgang bevindt. Wie er als eerste in slaagt daar uit te komen, kan zich ontspannen. De mensen in het midden hebben het grootste

probleem, want zij zijn ingesloten. Wie achteraan staat, duwt allen voor zich uit. En als hij niet het meeste lijden ervaart, heeft hij zelf wellicht een groot aandeel in het veroorzaken ervan.

Uiterlijke omstandigheden overkomen zowel rechtvaardigen als goddelozen. Hetzelfde overkomt zowel de goede en de reine, als de onreine; zowel wie offert, als wie niet offert; wie zweert, als wie de eed vreest (Pred. 9:2). Beiden zijn reizigers door deze wereld, beiden verblijven in dezelfde herberg en eten hetzelfde voedsel. Wellicht hebben de goddelozen meer plezier, maar 's morgens scheiden hun wegen. Ze delen in dezelfde voor- en tegenspoed. Armoede, ziekte en de dood worden de groten op aarde niet bespaard. Slechteriken krijgen te maken met gezondheid, rijkdom en voorspoed.

Alle mensen hebben drie woningen, waarvan de aarde de eerste is. Op aarde bevinden zich reinen en onreinen, rechtvaardigen en goddelozen, kriskras door elkaar, net als in de ark van Noach. De tweede woning bestaat uit het graf, een gemeenschappelijke plek, een pesthuis, waar allen na de dood terecht komen. Het is goedkoop en iedereen kan er terecht, we betalen er geen huur voor. Maar daarna zullen de wegen scheiden. Sommigen gaan naar de hel, anderen naar de hemel. Zij die het goede gedaan hebben, zullen uitgaan tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hebben, tot de opstanding der verdoemenis (Joh. 5:29). Sommigen ontvangen onvergankelijke eer, anderen eeuwighdurende verschrikking.

God geeft goddelozen niet alleen maar materiële voorspoed. Anders zouden zij dat aan hun eigen verstand of verdienste toeschrijven, of aan hun visnet offeren en een reukoffer aan hun sleepnet brengen (Hab. 1:16). Evenmin geeft God de rechtvaardigen alleen maar tegenspoed, opdat zij niet in allerlei noodlottige en onverantwoorde situaties terecht zullen komen. De scepter van de goddeloosheid zal niet op het lot van de rechtvaardigen rusten, opdat de rechtvaardigen hun handen niet uitstrekken naar onrecht (Ps. 125:3). Het goede gaat met het kwade gepaard, voorspoed en tegenspoed wisselen elkaar af. Het kruis dat iemand draagt, is

geen bewijs voor zijn schuld. Evenmin zijn aardse zegeningen een bewijs van iemands onschuld. De rechtvaardigen valt echter wel meer lijden ten deel dan de goddelozen. Slechts God slaat de goddelozen, maar alle goddelozen slaan en kwellen ons. Deze wereld is net als de aarde, die zich ten opzichte van de goede kruiden gedraagt als een stiefmoeder en het onkruid koestert als een moeder. Daarom moet het ons niet verwonderen dat de wereld ons uit-hongert, omdat voor haar kinderen alles nog steeds te weinig is. Allen lijden onder veel soorten beproevingen; velen lijden onder alle soorten beproevingen.

Lijden is het deel van de christen en hij moet er dus niet vreemd van opkijken als hij met lijden te maken krijgt. Adam werd in het paradijs geplaatst, Job op de mesthoop. Toen Job op de puinhoop zat, bezat hij meer kracht om de verzoeken te weerstaan dan Adam in die prachtige tuin. De Joden kregen de opdracht bittere kruiden te eten bij hun heerlijke paasmaal. Bitterheid volgt vreugde altijd vlak op de hielen. Toen Benjamin werd geboren en Rachel stierf, ontving Jakob een zoon en verloor hij zijn vrouw. Toen moeder Maria van het grote feest terugkeerde, was zij haar Zoon Jezus drie dagen kwijt (Luk. 2:45). Zeven dagen had ze van het zoete genoten, waarna er drie dagen van het zure op volgden. Het goede moeten we met veel dankzegging aanvaarden en het kwade met veel geduld en volharding verdragen.

Laten we hieruit twee plichten leren. Ten eerste, dat we ons op het onheil moeten voorbereiden, voordat het ons treft. Vervolgens dat we het goed zullen ontvangen wanneer het komt. Dan zal het ons geen angst aanjagen en ons evenmin bedroefd achterlaten.

A. Bereid u voor op het lijden

Het is vooral nodig om ons op het lijden voor te bereiden. Een onverwacht kruis treft een zwakke ziel onbezorgd aan, laat de ziel ellendig achter en veroorzaakt vertwijfeling en radeloosheid. De slagen van het kwade dat men aan ziet komen, zijn minder pijnlijk. Onverwachte vreugde is een genadige gunst, maar onverwachte ellende is

des te pijnlijker. Onheil komt gewoonlijk onaangekondigd en geeft geen veertig dagen uitstel, zoals Jona aan Ninevé verkondigde. De wereldling kreeg zelfs geen nacht: 'deze nacht zal men uw ziel van u afeisen' (Luk. 12:20). Gelukkig de mens die goed oplet, die bedenkt wat er zou kunnen gebeuren en zich wapent en schrap zet voor wat komen gaat.

U die nu gezond bent, die eet, voedsel in uw lichaam opneemt en slaapt; wat als u door ziekte op bed terecht komt? Hoewel u het zich vanwege uw rijkdom kunt veroorloven vlees voor uw maag te kopen, wat als uw trek in dat vlees door ziekte helemaal verdwijnt? Wat als de geur, of zelfs de gedachte aan de gerechten die u het heerlijkst vindt, u zal tegenstaan? Wat als u, nadat u zich al vaak hebt omgedraaid om beter te kunnen liggen, toch geen comfortabele houding kunt vinden? Hoe zou u deze ziekte kunnen doorstaan?

U bent rijk, dat proeft uw mond, dat voelt uw buik, uw lichaam draagt de rijkdom. Maar wat als u van een onbezorgd leven in diepe armoede terecht zou komen? Wat als u zich zorgen voor morgen zou moeten maken, als u met heel hard zwoegen nog steeds niet genoeg zou verdienen om uw dagelijks brood te kopen en in leven te blijven? Wat als uw schamele kleding uw naaktheid niet langer zou bedekken, maar uw lichaam zou blootstaan aan de kracht van de elementen, de brandende hitte van de zon en de koude stormwinden? Hoe zou u ooit het verschil tussen die overvloedige weelde en dit nijpende gebrek kunnen verdragen?

U leeft nu in vrede, u gaat zingend door uw eigen wijngaard. U zit veilig tussen uw schoven en kijkt toe hoe uw maaiers de zware korenaren afmaaien, voor uw voeten laten neervallen en daarmee uw schuren vullen. Wat als u vanwege uw godsdienstige overtuiging in ballingschap zou moeten gaan? Wat als u met Israël zou moeten treuren en tegen uw spottende vijanden zou moeten zeggen: Hoe zou ik een lied van vreugde zingen in een vreemd land (Ps. 137:4)? Hoe zou u de mishandeling kunnen doorstaan en de minachting van vreemden kunnen verdragen?

Dit zijn goede gedachten om onze ziel van tevoren mee te wapenen. Wanneer iemand zich zo voorbereidt, zal niets hem ongelukkig kunnen maken. Nadat Agabus zijn eigen handen en voeten met Paulus' gordel gebonden had, sprak hij tot hem: 'Dit zegt de Heilige Geest: De man, van wie deze gordel is, zullen de Joden also te Jeruzalem binden' (Hand. 21:11). De andere heiligen smeekten hem wenend om niet naar Jeruzalem te gaan. Maar let op het vastberaden antwoord van deze gezegende apostel, toen hij sprak: Ik ben bereid. 'Wat doet gij, dat gij weent, en mijn hart week maakt. Want ik ben bereid niet alleen gebonden te worden, maar ook te sterven te Jeruzalem voor de Naam van de Heere Jezus' (Hand. 21:13). De zaak is al beslist, ik ben voorbereid.

Mensen die deze vastberadenheid missen, lijken op een stad die zich veilig waant en al haar rijkdom uitgeeft aan het inrichten van haar woonvertrekken en het opknappen van haar straten, maar haar verdedigingsmuren laat afbrokkelen. Deze voorzorgsmaatregelen voldoen in tijden van vrede, maar niet in tijden van oorlog. Dit is wel geschikt om het vrienden naar de zin te maken, maar niet om zich tegen vijanden te verdedigen. Het is gebruikelijk dat jonge mannen met houten zwaarden oefenen hoe ze een zwaard moeten hantieren. Ze krijgen met een stomp zwaard les voordat ze met een scherp zwaard gaan strijden. Wie zich na slechts één gevecht op het veld waagt zonder zich in het scherm te oefenen en daar les in te krijgen, is een roekeloze waaghals. Als we niet in staat zijn de schaduw van het kwaad tegemoet te treden, zullen we niet in staat zijn het kwaad te bestrijden. Onheil is als het oog van een basilisk; wie door hem wordt gezien, wordt gedood, maar wordt hij zelf eerst gezien, dan sterft hij.²

De kracht die het onheil inboet als we het van tevoren zien aankomen, krijgen wij er zelf bij. De macht van het onheil verzwakt,

---

2 Een basilisk is in de mythologie een slang, of een soort slangdraak, waarvan wordt gezegd dat deze in staat zou zijn met zijn blik een mens of beest te doden. Allen die de blik van een basilisk zien, moeten sterven. Wanneer de basilisk zichzelf in de spiegel zou zien of een haan hoort kraaien, sterft hij zelf.

maar die van ons wordt ondersteund en bekrachtigd. Hierdoor is het onheil minder in staat ons kwaad te doen en ontvangen wij meer kracht om het te weerstaan. Aangezien we deze vurige beproeving dus zullen moeten doorstaan, laten we onze kracht eerst in rustige overdenking beproeven. Net als de martelaar die zijn vinger in de vlam van de kaars hield om zichzelf op de proef te stellen voordat zijn lichaam zou worden overgegeven aan het vuur.

B. Ontvang het onheil op een goede manier

Wanneer het onheil komt, moeten wij het welkom heten. We moeten het onheil niet als een vijand bejegenen, maar als een gast onthalen. Want de voeten van hen die het goede verkondigen, zijn liefelijk (Rom. 10:15). Een kruis brengt namelijk goed nieuws, omdat het ons verzekert dat we geen bastaarden zijn. 'Indien gij de kastijding verdraagt, zo gedraagt Zich God jegens u als zonen; (...) Maar indien gij zonder kastijding zijt, (...) zo zijt gij dan bastaarden, en niet zonen' (Hebr. 12:7-8). Wees eerder bevreesd om onterfd te worden dan om bestraft te worden. Er ligt zoveel troost in het verdriet opgesloten, dat alle smart voor de uitverkorenen tot 'een lied in de nacht' (Ps. 42:9) wordt. Tegenspoed drijft ons tot Christus, net als melaatsheid de tien melaatsen tot Christus uitdreef (Luk. 17:11-19). Voorspoed maakt dat we Christus de rug toekeren en Hem verlaten, net als negen van deze melaatsen die gezond waren gemaakt. Davids lieflijkste psalmen gingen met tranen gepaard. In tijden van nood spaarde hij Saul, zijn grote tegenstander, maar in tijden van vrede doodde hij Uria, zijn geliefde vriend. Als het mooi weer is, zingen de goddelozen met de krekels, maar de gelovigen kunnen (net als een misthoorn) zingen tijdens een storm.

Wat zal er het snelste voor zorgen dat iemand zijn jas uittrekt, de zon of de wind? Iedereen is het erover eens dat dit de zon zal zijn. Denkt u nu bij de zon eens aan de warmte van voorspoed, en bij de wind aan de stormachtige kou van ellende. De jas symboliseert de kleding van Christus, namelijk een oprechte belijdenis van het geloof. Welk van deze twee zal uw ijver wegnemen? De onstuimige wind zorgt dat iemand zijn jas strak om zich heen trekt. De stille, gloeiende

zon zorgt dat iemand moe wordt van zijn zware last, waardoor hij zijn jas al snel uittrekt. Overvloed en gerustheid is de warme zon, die ervoor zorgt dat velen hun jas uitdoen en hun ijver wegwerpen, net als Demas, die Christus verliet en de tegenwoordige wereld lief kreeg (2 Tim. 4:10). De koude wind van ellende en nood maakt dat iemand zijn jas dichter om zich heen slaat, en leert hem nog vuriger te zijn. Wanneer een mens geen vrede kan vinden op de aarde, spoedt hij zich naar de hemel om daar vrede te zoeken.

Plutarchus schrijft dat Antigonos³ een zeer dappere soldaat in zijn leger had, die ziekelijk was. Zijn dapperheid was Antigonos opgevallen en hij zorgde ervoor dat hij onder de hoede van zijn artsen kwam; de man genas. Daarna begaf hij zich behoedzaam in de strijd, maar hij zorgde ervoor dat hij ver bij het gevaar vandaan bleef. Hij voegde zich niet langer bij de voorhoede en waagde zich niet bij de stormtroepen in de strijd. Antigonos merkte deze verandering op en verwonderde zich erover. Hij vroeg hem waar deze lafhartigheid vandaan kwam. Zijn antwoord was: 'O Antigonos, u bent daar zelf de oorzaak van! Vroeger had ik alleen een ziek lichaam te verliezen. Ik koos er liever voor een snelle dood te sterven, dan een ziek leven te leiden en daagde de dood uit om me een gunst te verlenen. Nu is dat veranderd: ik heb nu iets te verliezen.' Een behoeftig en ellendig leven maakt een mens moedig in zijn godsdienst. Dan stelt het niets voor om honger, dorst of kou te lijden en minachting te verdragen. Wanneer iemand echter met voorspoed wordt overladen, durft hij Christus niet zo standvastig aan te hangen. Denkt u dat een rijke koopman de afgodendienst zou afkeuren en voor Gods waarheid zou opkomen? Nee, want hij bezit iets waar hij zeer aan gehecht is. En hoewel hij veel riskeert en waagt, toch zou hij zijn rijkdom niet graag op het spel zetten. Hoewel dit niets is vergeleken bij wat hij verliest, als hij weigert zijn rijkdom op te geven.

Hoewel verdrukking soms een slecht mens goed maakt, maakt ze een goed mens altijd beter. Een kruis vraagt van ons dus niet alleen

---

³ Antigonos was een generaal in het leger van Alexander de Grote.

volharding, maar ook dankzegging. Uw ziel is ziek en dit is uw geneesmiddel. Zie toch in dat God uw Heelmeester is en dat Hij u een bitter, maar heilzaam medicijn toedient, ook al heeft uw maag er een afkeer van. U ligt gebonden onder Zijn handen, terwijl Hij met u bezig is. U roept om verlossing en hoewel Hij u hoort, laat Hij niet uw wil geschieden, want Hij heeft uw welzijn op het oog. We worden door de Heere getuchtigd, opdat we niet met de wereld veroordeeld zouden worden (1 Kor. 11:32). Ook al is de dokter die uw lichaam behandelt niet in staat u te genezen, u betaalt hem wel. Zult u dan de Geneesheer van uw ziel niet danken, Die u genezen heeft? Al roept een kind huilend om een mes, de ouder weigert het te geven omdat hij weet dat het hem slechts zal bezeren. Wij lijken op zulke kinderen als we denken dat God ons niet vriendelijk behandelt, omdat Hij ons niet alles geeft waar we verzot op zijn. In plaats dat God ons deze speeltjes geeft, die ons lichtzinnig zouden maken, geeft Hij ons de roede van de tucht om ons verstandig te maken. Hoewel dit onaangenaam is voor ons vlees, is het heilzaam voor onze ziel. We hebben geen reden om te klagen!

Van de verdraagzaamheid en het geduld van de heiligen ga ik nu naar het volgende punt:

II. De rechtschapenheid in het verdragen van dit lijden; ze lijden naar de wil van God

We vinden al gauw dat we voldoende hebben geleden, behalve wanneer het gebeurt naar de wil van God. De wijze waarop we iets verdragen, is namelijk een aanbeveling voor datgene waarvoor we lijden. Dit hoeft niet verder toegelicht te worden, want dit punt wordt voldoende aangeduid door onze apostel: 'Indien gij gesmaad wordt om de Naam van Christus, zo zijt gij zalig; want de Geest der heerlijkheid rust op u.' Laat echter niemand van u lijden als een kwaaddoener (1 Petr. 4:14-15). 'Want dat is genade, indien iemand om het geweten voor God zwaarigheid verdraagt, lijdende ten onrechte' (1 Petr. 2:19). Onze Zaligmaker heeft ons geleerd: 'Zalig zijn die vervolgd worden om de gerechtigheid; want hunner is het

Koninkrijk der hemelen' (Matt. 5:10). Het is niet de dood zelf, maar de zaak waarvoor we lijden, die aan het martelaarschap zijn eer verleent.

Niemand lijdt weliswaar tegen de wil van God, maar velen lijden niet 'naar de wil van God'. In Zijn verborgen raad staat Hij het lijden van de verworpenen toe, omdat dit Zijn rechtvaardig oordeel over hen is. Vanwege hun zonden worden ze geslagen. Ze jammeren en weeklagen, maar het is hun verdiende loon. Als een overspelige vanwege zijn wellust wordt bestraft, kan hij zichzelf niet beschouwen als iemand die lijdt naar de wil van God. Als een woekeraar vanwege zijn afzetterij wordt opgepakt, als er streng wordt opgetreden tegen een plunderaar omdat hij iemand heeft beroofd of tegen een lasteraar vanwege zijn valse lasterpraatjes, zullen ze allemaal lijden. Dat is echter niet omdat ze vanwege het geweten voor God zwaarigheid moeten verdragen. Ze lijden niet naar de wil van God. Alleen zij die ten eerste onschuldig lijden en dit lijden vervolgens ook geduldig verdragen, lijden naar de wil van God.

A. Onschuldig lijden

Allereerst lijden zij onschuldig, of schuldeloos. De goddelozen lijden ook. Slechte mensen krijgen echter vanwege hun slechte daden hun verdiende loon. Van velen die dergelijk lijden hebben moeten ondergaan, heeft de paus heiligen gemaakt. Dat zijn echter schijnheiligen, zoals Garnet⁴ ook was. Als ze eerst in de Tiber werden ondergedompeld en daarna in Tyburn werden opgehangen, kunnen het (volgens de paus) alleen maar martelaren zijn. Vaak worden hun namen met rode letters in de boeken van de rooms-katholieke kerk opgetekend, maar daar staan ze slechts om hun bloedrode daden niet te vergeten. Ze konden wel een zekere uiterlijke schijn van godsdienstigheid voorwenden, alsof dat de reden was waarom ze leden. Het was echter niet alleen daarvoor; hun lijden had ook andere oorzaken. Het

---

⁴ Thomas Garnet (1575-1608) is een van de veertig martelaren van Engeland en Wales. Hij werd op 32-jarige leeftijd in Tyburn terechtgesteld. Tyburn was in die tijd de plaats waar de terechtstellingen vanuit Londen gewoonlijk plaatsvonden.

was niet vanwege het geloof, maar vanwege partijruzie; niet vanwege de waarheid, maar vanwege verraad.

Artsen zeggen dat niemand sterft van koorts, maar dat ook niemand sterft zonder koorts. Zo kan eveneens worden opgemerkt dat niemand lijdt aan de roomse religie, maar dat ook niemand lijdt zonder de roomse religie. Aristides stierf na de beet van een wezel en betreurde het zeer dat het geen leeuw was geweest. Net als hij kunnen deze priesters het zeer betreuren dat ze niet voor de Leeuw van Juda stierven, maar voor de wezel van Rome. Want dat is geen lijden naar de wil van Christus, maar lijden naar het verlangen van de antichrist. Hij kan hen wel belonen door hen heilig te verklaren, opdat mensen voor hen zullen knielen, tot hen zullen bidden en dankzij hun verdiensten naar de hemel zullen opklimmen. Maar ach! Arme heiligen! De paus kan hen weliswaar naar de hemel sturen, maar is dat mogelijk als ze dan al in de hel zijn? Net als Augustinus van Aristoteles moest zeggen, moeten we ook van hen zeggen: Wee hen! Want ze worden geprezen en aanbeden in een plaats waar ze niet zijn en veroordeeld in de plaats waar ze wel zijn. Of er moet te midden van de apostelen en martelaren in de hemel een plaats leeg zijn gelaten, zoals in het visioen van Ormus. Die plaats was bestemd voor een priester in Engeland, zei Ormus: ene Thomas Becket. Hij kreeg deze openbaring twaalf volle jaren voordat Becket daadwerkelijk stierf. Dus tenzij de paus hen heilig kan maken voordat ze sterven, vrees ik dat zijn gezag na dit leven weinig meer voor hen zal kunnen doen.

Overigens is de paus er inderdaad zeer vaardig in om iemand tot een heilige te maken. Hij heeft al heel veel mensen geholpen in de hemel te komen. Voor de zaak van Christus heeft hij hen door het vuur naar de hemel gestuurd. Hij heeft hen veroordeeld, vervloekt en tot as laten verbranden. Ondanks dat hij hun zijn tanden heeft laten zien, heeft hij dus geholpen om hen tot martelaren en heiligen te maken. Wat onszelf betreft, wanneer we onder het onrecht van mensen lijden, laten we er dan voor zorgen dat het niet ons verdiende loon is. Onze onschuld maakt ons lijden eervol, want dan is het naar Gods wil en naar Zijn welbehagen.

B. Het lijden geduldig verdragen

Vervolgens verdragen ze het lijden geduldig. Een klagend gemoed doet de heilzame werking van uw lijden teniet. 'Want wat lof is het, indien gij verdraagt als gij zondigt, en daarom geslagen wordt? Maar indien gij verdraagt als gij weldoet, en daarom lijdt, dat is genade bij God' (1 Petr. 2:20). Laat de volgende overwegingen u helpen geduldig te volharden.

Zie ten eerste op datgene wat Christus, ons Hoofd, voor ons heeft geleden. Let op welke bittere woorden en zeer bittere verwondingen Hij heeft verdragen. Zie op Hem, zie 'op de overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Jezus, Die, voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen, en de schande heeft veracht' (Hebr. 12:2). Laten we dan met volharding en lijdzaamheid de loopbaan lopen die voor ons ligt. Als we geen toornig woord uit de mond van onze broeder kunnen verdragen, hoe zouden we het dan kunnen uithouden onder het kokende water en de vurige kolen, zoals de martelaren? Wat als we gekruisigd zouden worden, zoals onze Heere Jezus gekruisigd is? Hoe zouden we ons dan gedragen? Toon me nu slechts een druppeltje van deze volharding! Dappere krijgers spreken gewoonlijk met de klappen van hun wapens, beschaafde mensen met geschreven woorden. Is de rug van volharding niet in staat om een last te dragen? Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzo in Zijn heerlijkheid ingaan?' (Luk. 24:26). Eerst werd Hij gekroond met doornen en daarna gekroond met eer. Het hoofd dat in de hemel een vreugdekrans zal dragen, moet eerst op aarde een rouwkrans dragen. 'Want hiertoe zijn wij geroepen, daar ook Christus voor ons geleden heeft, ons een voorbeeld nalatende, opdat wij Zijn voetstappen zouden navolgen' (1 Petr. 2:21).

Laten we ten tweede bedenken dat dit alles naar de wil van God is. Want de slagen die ons treffen komen, hoewel misschien niet rechtstreeks, uit de hand van God. En deze hand wordt door Zijn voorzienigheid geleid en door Zijn liefde gematigd. Gekwelde wereldlingen kunnen uitroepen: Het is mijn eigen dwaasheid die me in dit gevaar heeft gebracht! Of: de boosaardigheid van mijn vijand veroorzaakte

mijn ondergang! Of: het is de overdaad van dat voedsel wat me miselijk heeft gemaakt! Zo bijt de straathond in de steen, die hem nooit had kunnen verwonden, behalve uit de hand van degene die de steen naar hem smeedt. Let op datgene wat het kwaad heeft veroorzaakt, dwaas, en geef het middel niet de schuld. In uw ogen kan het middel dat de straf aanbrengt wel onrechtvaardig lijken, maar voor Degene Die de straf toepast, dient het een rechtvaardig doel.

Welke roede of straf het ook is die u slaat, beschouw het als 'naar de wil van God' en verdraag het geduldig. Het is Zijn hand die hun handen aan het werk zet. Ik hoop dat u niet met uw Schepper zult twisten. Het medicijn van uw martelaarschap is door God Zelf samengesteld. Er is geen duivel of kwade macht die daar ook maar een druppeltje méér aan kan toevoegen dan Hij heeft voorgeschreven. Evenmin is er een mens of engel die er een greintje van kan afdoen. Het ontbreekt de ongeduldige mens zowel aan wijsheid als aan gehoorzaamheid. Aan wijsheid, als hij niet weet Wie hem zijn kruis oplegt. Aan gehoorzaamheid, als hij dat wel weet, maar het niet geduldig verdraagt.

Tot zover wat betreft de rechtschapenheid in het verdragen van het lijden. Vervolgens letten we op:

III. De troost van deze rechtschapenheid; zij mogen hun zielen aan God toevertrouwen

'Laten zij het bewaren van hun zielen aan God toevertrouwen.' Niet ieder mens kan in dit vertrouwen leven, behalve hij die lijdt naar de wil van God en daarmee naar God terugkeert. Hij die lijdt vanwege het getuigenis van Christus, mag vrijmoedig op Gods genade vertrouwen. 'Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot de troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen, en genade vinden, om geholpen te worden ter bekwamer tijd' (Hebr. 4:16). Laten we hierin op drie bijzonderheden letten, namelijk: wie worden hier bedoeld, wat moeten zij toevertrouwen en aan wie moeten zij dat toevertrouwen?

Wie worden hier bedoeld? 'Zij die lijden naar de wil van God.' Geluk denkt dat het God niet nodig heeft. Maar God is veel te kieskeurig met Zijn geestelijke gaven en zou die niet zomaar geven aan degenen die prat gaan op hun aardse genoegens. De troost van de Heilige Geest mag niet aangengd of vermengd worden met het verderfelijke gif van deze wereld. Salomo zegt: 'Geef sterke drank aan hem, die te gronde gaat, en wijn aan hen, die bitter bedroefd van ziel zijn' (Spr. 31:6). God zal Zijn vertroosting niet geven aan hen die van voorspoed dronken zijn, die helemaal opgaan in hun vreugde over deze wereld, maar Hij geeft Zijn wijn aan degenen die bitter bedroefd van ziel zijn. Hij zal alle treurigen troosten (Jes. 61:2). Laten zij die lijden, hun ziel dus aan God toevertrouwen.

Wat moeten zij toevertrouwen? Ze moeten hun ziel en de bewaring daarvan aan God toevertrouwen. De ziel is zeer kostbaar. Daarom heeft ze een goede Bewaarder nodig. 'Want wat baat het een mens, zo hij de gehele wereld gewint, en lijdt schade aan zijn ziel?' (Matt. 16:26). We vertrouwen op een advocaat om onze erfenis te bewaren, op een dokter om ons te genezen, op een geldkist of kluis om ons geld in te bewaren en op een herder om onze kudde te hoeden. Maar de ziel heeft een betere Bewaarder nodig. Hoe het ook met uw vrijheid, uw liefde, uw land of met uw leven gesteld is, let erop dat u goed voor uw ziel zorgt. Want indien u haar verliest, bent u alles kwijt.

Wanneer de ziel in gevaar is, kan het lichaam evenmin veilig zijn. Want de ziel is niet voor het lichaam gemaakt, maar het lichaam voor de ziel. Wie het belangrijkste verwaarloost, ook al zorgt hij nog zo goed voor het minder belangrijke, zal beide verliezen. Wie goed voor het belangrijkste zorgt, al zou hij het minder belangrijke enigszins verwaarlozen, zal beide behouden. Het lichaam is het werktuig van de ziel, het doet wat de ziel haar beveelt. Dus het lichaam is de uiterlijke, werkelijke en werktuiglijke overtreder; satan zal met een bevelschrift komen om het lichaam voor het gericht te dagen. Ik ben er echter van overtuigd dat hij, als hij het lichaam zal nemen, de ziel niet zal achterlaten.

Aan wie moeten ze hun ziel toevertrouwen? Aan God, want Hij is de beste Bewaarder. Adams zaligheid was aan hem toevertrouwd en hij slaagde er niet in haar te bewaren. Ezau verkreeg het eerstgeboorterecht maar het lukte hem niet in om dat te behouden. De verloren zoon ontving zijn erfdeel en hij kon het niet vasthouden. Indien onze ziel aan onszelf werd overgegeven, zouden we er niet in slagen haar te bewaren. De wereld is eveneens een bedrieglijke bewaarder, want ze gaat er volledig in mee als de ziel het spoor bijster raakt. De duivel is een inhalige en gierige bewaarder, aangezien hij zich inspant om de ziel ver bij de zaligheid vandaan te houden. Het lichaam is een broze en vergankelijke bewaarder, want iedere ziekte zet de deur open om de ziel te laten ontsnappen. God alleen is de betrouwbare Bewaarder. 'Uw leven is met Christus verborgen in God' (Kol. 3:3). Davids vertrouwen was op de Heere: 'Gij zijt mij een Verberging; Gij behoedt mij voor benauwdheid' (Ps. 32:7). De sieraden die aan uw kleine kinderen geschonken zijn, zult u hen niet zelf in handen geven, maar u zult ze zorgvuldig voor hen bewaren. Heere, wilt U dan het meest dierbare voor ons bewaren; breng onze ziel terug van haar verwoestingen, onze eenzame [ziel] van de jonge leeuwen (Ps. 35:17). Vertrouw onze ziel niet aan onze eigen zorg toe! We zouden haar net als Adam voor een appel, als Ezau voor een mondvul eten, als de jongste zoon uit liefde voor een hoer weggeven. Heere, bewaart U onze ziel!

A. Tijdens het leven

De zieke christen moet zowel in leven als in sterven de bewaring van zijn ziel aan God toevertrouwen. Allereerst moet hij dit doen tijdens zijn leven. De ziel kent drie bestaansvormen: inwonend in het lichaam en uitwonend van de Heere, inwonend bij de Heere en buiten het lichaam, inwonend in het lichaam bij de Heere (2 Kor. 5:6-9). De laatste twee vormen verwijzen naar onze zaligheid in de hemel. Dat is slechts gedeeltelijk, wanneer de ziel alleen verheerlijkt wordt, of helemaal, wanneer zowel ziel en lichaam samen gekroond zullen worden. Welnu, God moet de ziel zelfs daar bewaren, anders is ze verloren. Wanneer God de ziel loslaat, zinkt ze weg. De ziel kwam van God en keert tot God terug. Ze kan geen moment gelukkig zijn

zonder God. Als de Heere niet met haar is, bevindt de ziel zich niet in haar ware staat. Als de ziel zonder haar Heere is, is ze zonder huis.

Wat dit betreft moeten we vier soorten mensen terechtwijzen. Dat zijn degenen die hun ziel niet aan God en evenmin aan zichzelf toevertrouwen, maar alleen aan anderen. Vervolgens zijn er mensen die hun ziel aan God noch anderen toevertrouwen, maar er alleen zelf voor willen zorgen. Dan zijn er mensen die hun ziel niet aan God of aan anderen toevertrouwen en er evenmin zelf zorg voor dragen. Ten slotte zijn er mensen die hun ziel niet aan anderen of aan zichzelf toevertrouwen, maar alleen aan God, echter zonder Zijn waarborg dat Hij hun ziel daadwerkelijk zal bewaren.

1. Mensen die hun ziel simpelweg aan anderen overlaten, zijn ofwel roomsen of vrijzinnige protestanten. De eerste vertrouwt zijn ziel aan de antichrist toe; hij zal haar vast goed bewaren. Als de mis en priesters in staat zijn om de ziel te bewaren, zal zij niet verloren gaan. Wanneer de duivel tegen de ziel strijdt, komt de paus tussenbeide met een arsenaal aan gebeden (*Agnus Dei's*), wijwater, kruistekens, amuletten en gebeden tot de heiligen. Maar als dit alles werkelijk afdoende zou zijn, heeft de apostel Paulus zich vast vergist toen hij in Efeze 6 en 1 Thessalonicenzen 5 over de volledige wapenrusting van God sprak. Daar spreekt hij over een borstwapen der gerechtigheid, over schoenen van volharding, het schild van het geloof, de helm van de zaligheid en het zwaard van de Geest. Paulus heeft weliswaar de onderdelen van de wapenrusting in de brief aan de Thessalonicenzen iets anders beschreven, maar in beide gedeelten noemt hij nergens een kruis, een crucifix, wijwater, zalving, enzovoort.

Of ze vertrouwen hun ziel aan de heiligen in de hemel toe: 'O heilige maagd Dorothea, zegen ons met uw kracht, schep in ons een nieuw hart.' De psalmdichter vraagt van God een nieuw hart (Ps. 51:12), maar zij smeken of de heilige Dorothea een nieuw hart in hun binnenste wil scheppen. Het lijkt alsof ze de Heere daar niet mee lastig

willen vallen en het bij iemand zoeken die dichter bij hen staat. Iets dergelijks vragen ze ook aan de maagd Maria: 'Maagdelijke moeder, ster van de zee, fontein van tuinen, bewaarster van het Woord, laat plagen of stormen ons zondaars niet overweldigen.' De heiligen zijn echter doof, ze horen niets. Aangezien ze zo'n bijgelovige verering verafschuwen, zouden ze deze mensen dringend verzoeken dergelijke gebeden na te laten. Op aarde waren ze helemaal op Gods eer gericht en ze zouden het verschrikkelijk vinden wanneer Hem die eer in de hemel ontnomen zou worden.

Zo zijn er ook aardsgezinde belijders, die hun ziel alleen aan hun predikant toevertrouwen. Alsof God hem werkelijk dezelfde verantwoordelijkheid heeft opgelegd die de profeet aan Achab oplegde, toen hij zei: 'Bewaar deze man; indien hij enigszins gemist wordt, zo zal uw ziel in de plaats van zijn ziel zijn' (1 Kon. 20:39)! Als een predikant werkelijk zijn plicht uitvoert en iemand waarschuwt, gaat dat zo: 'Maar als gij de goddeloze van zijn weg afmaant, dat hij zich daarvan bekere, en hij zich van zijn weg niet bekeert, zo zal hij in zijn ongerechtigheid sterven; maar gij hebt uw ziel bevrijd' (Ez. 33:9).

2. Vervolgens zijn er mensen die hun ziel niet aan God of aan anderen toevertrouwen, maar er alleen zelf voor willen zorgen. In het nest van hun eigen verwaande verdiensten dekken ze hun ziel warm toe, alsof hun goede werken haar zullen uitbroeden, zodat ze in de hemel zal komen. Maar de ziel die zo wordt bewaard, gaat verloren. Degene die met behulp van zijn eigen gerechtigheid naar de hemel wil opklimmen en daarbij alleen gebruik maakt van de ladder van zijn eigen goede werken, zal er nooit komen. De beste heiligen, die de meeste goede werken hebben gedaan, durven hun ziel niet aan deze goede werken toe te vertrouwen. 'Want ik ben mezelf van geen ding bewust; maar ik ben daardoor niet gerechtvaardigd' (1 Kor. 4:4). 'Want wij struikelen allen in vele' (Jak. 3:2). Allen struikelen we in vele dingen, velen struikelen in alle dingen. Wat de meest geleerde roomsen ook tijdens hun disputen gezegd hebben, ze bewaren deze waarheid in hun hart en spreken bij hun sterven anders dan tijdens hun leven: Het zijn niet mijn verdiensten, maar Uw barmhartigheid

en genade, Heere. Heel ons leven is zowel nutteloos en onvruchtbaar als doemwaardig. Dus wat blijft er dan van uw leven over, mens, behalve dit, dat u uw hele leven lang uw hele leven betreurt? Werken zijn niet in staat ons te behouden; alleen genade kan ons behouden. Laten zij zich op hun onberispelijkheid en volmaaktheid beroemen, wij smeken om vergeving. Zij beroemen zich op verdiensten, wij roepen om genade. Zij beroemen zich op hun eigen goede werken, wij beroemen ons alleen op de goede werken van onze lieve Zaligmaker, Jezus Christus.

3. Dan zijn er mensen die hun ziel niet aan God of aan anderen toevertrouwen, maar er evenmin zelf zorg voor dragen. Zij verkopen hun ziel voor geld, zoals Ezaü zijn eerstgeboorterecht en Judas de Heere Jezus verkocht. Of ze zetten hun ziel op het spel voor een goed voorstel, een aanlokkelijk groot voordeel, plezier, eerbewijs of onderscheiding. Ze zullen hun ziel niet onmiddellijk verkopen, maar haar een tijdje verpanden, met het voornemen haar eenmaal terug te kopen (hoewel dat meestal geen haast heeft). Of ze raken hun ziel kwijt als ze onoplettend door de straten van deze grote stad, de wereld, lopen, waarbij hun ziel plotseling verdwenen is, voordat ze er erg in hebben. Of ze geven hun ziel weg, afgunstig en wanhopig, en krijgen er niets anders voor terug dan vrees van buiten en verschrikking van binnen. De duivel houdt hen moeiteloos in zijn macht en zij dienen hem.

4. Ten slotte zijn er mensen die hun ziel niet aan anderen of aan zichzelf toevertrouwen, maar alleen aan God, zonder de waarborg dat Hij hun ziel daadwerkelijk zal bewaren. Heel die verantwoordelijkheid leggen ze op de schouders van Christus en verder bemoeien ze zich er niet meer mee. Alsof God hen naar de hemel zal brengen, terwijl zij ondertussen de weg naar de hel bewandelen. Alsof God hun ziel zal bewaren, terwijl hun lichaam de ziel al vrijwel heeft weggegeven. God heeft nooit beloofd een mens tegen zijn zin zalig te maken. Hij maakt ons zalig door Zijn Zoon en draagt ons tevens op 'met vreze en beven' aan onze eigen zaligheid te werken (Fil. 2:12). Wie nog steeds in de kuil vol modderig slijk van de zonde

ligt en vertrouwt dat de hemel hem daaruit zal helpen, zonder dat hij zichzelf daar ook voor inspant, zou er wel eens achter kunnen komen dat hij nog steeds in die kuil ligt.

B. In het sterven

Vervolgens moet de zieke christen zijn ziel ook in het sterven aan God toevertrouwen. Alleen dan vindt hij troost. David zegt: 'Heere, in Uw handen beveel ik mijn geest' (Ps. 31:6). Ook Stefanus zegt: 'Heere Jezus, ontvang mijn geest' (Hand. 7:59). Met deze woorden gaf onze Heere Jezus Zelf ook de geest. Het is terecht om iets wat we ontvangen hebben, terug te geven aan Hem van wie we het ontvingen. Als u uw ziel aan God toevertrouwt, is dat geen vrijpostigheid, maar geloof. De ziel van de koning, de ziel van de bedelaar, ze zijn allen eender voor Hem. Ook al is David een koning en Lazarus een bedelaar, toch ontvangt God hun beider ziel. Ook de meest hooggeplaatste mens zal de geest moeten geven en wordt daar niet van vrijgesteld. Ook de armste mens moet zijn ziel in Gods handen overgeven en wordt daarvan niet uitgezonderd. Er is geen betere troost. Als rijkdom u niet langer gemak of ongemak geeft, als uw kledingkast, meubels, feestmaaltijden en wijn u niet langer aanstaan, als uw geld u niet langer kan beschermen, als uw dokters zich op uw kosten verrijken en u niet meer kunnen voeden, als uw vrouw, uw kinderen en uw vrienden huilend om u heen staan, waar is dan uw hulp, waar uw hoop? Dan heeft heel de wereld u geen greintje troost te bieden. Het enige wat alles verzacht, is dit: 'Heere, in Uw hand beveel ik mijn geest; Gij hebt mij verlost, HEERE, Gij, God der waarheid!' (Ps. 31:6).

Onze geest is ons meest kostbare sieraad. Schreeuw het uit en weeklaag, als u denkt dat uw ziel verloren is! Maar laat uw geloof beseffen dat alles wat aan Gods hoede is toevertrouwd, nooit verloren zal gaan. Al moet u uw geest laten gaan, u zult haar niet kwijtraken. Het is moeilijker om van de geest te scheiden, dan haar aan God toe te vertrouwen. De ziel die aan Gods hoede is toevertrouwd, kan rustig door de poorten van de dood reizen. Wee ons, als de Heere onze ziel niet zou bewaren terwijl ze nog in ons bezit is, en hoeveel te meer

wanneer we haar moeten teruggeven! Terwijl onze ziel nog binnen in ons woont, wordt ze aan allerlei ellende en openlijke zonden blootgesteld. Verzoekingen, woede-uitbarstingen en wandaden brengen ons in verwarring. In de hemel is onze ziel van dit alles verlost.

Wanneer de ziel eenmaal in Gods handen is, kan het verdriet over de zonde haar niet langer onrustig maken, en kan de zonde die alle verdriet te boven gaat, haar rust niet meer verstoren. In de wildernis kunnen er beproevingen zijn, maar in het land van de belofte is alles vrede. Dan kunnen we zingen: 'Onze ziel is ontkomen, als een vogel uit de strik van de vogelvangsters; de strik is gebroken, en wij zijn ontkomen!' (Ps. 124:7). Wanneer satan binnenvalt, is de christen al ontsnapt en bevindt hij zich buiten het bereik van de duivel. In de hemelse stad wordt geen enkel kwaad binnengelaten om met de inwoners te strijden. De dood is al heel dichtbij, vlak om ons heen, we dragen de dood zelfs in ons mee. We weten dat we zullen sterven, maar niet hoe snel. Als God onze ziel bewaart, kan de dood ons nooit in de weg staan of te vroeg komen. Toen God de ziel aan de mens gaf, was deze lang niet zo gelukkig als wanneer hij zijn ziel aan God teruggeeft. Geef uw ziel dus blijmoedig aan Hem, de getrouwe Schepper. Wat u tijdens uw korte beproeving aan Hem hebt toevertrouwd, zal Hij met eeuwige vreugde aan u teruggeven.

Zo komen we via de troost van onze rechtschapenheid terecht bij de vrijmoedigheid in deze troost.

IV. De vrijmoedigheid in deze troost: aan God als de getrouwe Schepper

De vrijmoedigheid in deze troost is dat God onze getrouwe Schepper is. Dat mag ons vertrouwen dubbel versterken. We zien hierin Zijn majesteit, Zijn grootheid: Hij is de Schepper. We zien ook Zijn barmhartigheid, Zijn goedheid: Hij is een getrouwe Schepper.

1. Hij is uw Schepper, dus Hij is voor u geen vreemde, maar uw Maker. De mens heeft de natuurlijke neiging om van zijn eigen werk

te houden, net als Pygmalion⁵ dol was op het beeld dat hij zelf uit ivoor had gehouwen. Nog veel natuurlijker is het als een mens zijn eigen beeld liefheeft, namelijk zijn kind, een sprekend beeld van hemzelf, zijn eigen vlees en bloed. God heeft ons lief als onze Schepper, omdat Zijn handen ons hebben gemaakt (Ps. 119:73). Aangezien God ook de wormen heeft geschapen, heeft Hij geen hekel aan de wormen. Hij heeft ook de duivel gemaakt. Nee, God heeft hem als engel geschapen, maar hij heeft zichzelf tot een duivel gemaakt. God heeft hem lief omdat hij een schepsel is, maar tegelijkertijd haat Hij hem omdat hij een verdorven schepsel is en een kwade, duivelse natuur heeft. Wij zijn niet alleen Gods schepselen, het werk van Zijn handen, maar ook Zijn kinderen. Adam wordt de 'zoon van God' (Luk. 3:38) genoemd, Zijn eigen beeld, want Hij heeft de mens naar Zijn beeld, naar Zijn gelijkenis, gemaakt (Gen. 1:26). We zijn zelfs meer dan alleen maar het werk van God; we zijn het beeld en de gelijkenis van God. Daarom mogen wij onze ziel vrijmoedig aan God, als de getrouwe Schepper, toevertrouwen.

Verschillende mensen hebben iets tot hun god gemaakt, dat nooit hun Schepper is geweest. Voor de trotse mens is zijn eer, voor de gierigaard zijn goud en voor de genotzieke mens zijn buik zijn god. Gods eerste gebod is: 'Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben.' Maar daar bleef het niet bij. In het volgende gebod voegde Hij daaraan toe: 'Gij zult u geen gesneden beeld, noch enige gelijkenis maken, van wat boven in de hemel is, noch van wat onder op de aarde is, noch van wat in de wateren onder de aarde is' (Ex. 20:3-4). Deze drie zonden tarten God precies op de drie plaatsen die in dit gebod worden genoemd. De afgod van de trotse mens bevindt zich als het ware in de lucht, de afgod van de gierige mens bewaart hij in de aarde en de afgod van de dronken, genotzieke mens bestaat uit water. Laten zij hun goden zelf meenemen; laat geen Rachel die

---

⁵ Volgens de Griekse mythologie is Pygmalion een prins die ook beeldhouwer was. Hij maakte een prachtig beeld van een vrouw, die hij Galatea noemde en die hij zo mooi vond dat hij verliefd werd op dit beeld. Dankzij de god Aphrodite kwam het beeld tot leven toen Pygmalion het op de mond kuste.

met een Jakob is getrouwd, heimelijk Labans afgoden ontvreemden. Onze Schepper is in de hemel; geef uw ziel vrijmoedig aan Hem. Wie zou er beter voor kunnen zorgen dan Hij, Die haar heeft geschapen?

2. De tweede reden voor onze troost is, dat hij een getrouwe Schepper is. Al bent u nog zo ontrouw aan Hem geweest, Hij blijft u trouw. Hij heeft u goed geschapen, maar u hebt uzelf slecht gemaakt. Toch laat Hij u, zoals een man zijn vriend, niet in de ellende liggen, maar heeft Hij Zijn Zoon gestuurd om u te vrij te kopen. Hierin ziet u Zijn grote trouw. Hij zendt Zijn Heilige Geest in uw hart, om deze verlossing door Christus toe te passen. Ook daarin zien we Zijn grote trouw. U keert Hem vaak de rug toe en verlaat Hem, door de zonde achterna te lopen, maar Hij verlaat u niet. 'Ik zal u niet begeven, en Ik zal u niet verlaten' (Hebr. 13:5). Ook daarin zien we Zijn grote trouw. Hij heeft beloofd dat ieder die zich bekeert, vergeving zal ontvangen en ieder die gelooft, de zaligheid. Ook daarin zien we Zijn grote trouw. Welnu, heeft Hij het beloofd? Hij is getrouw om te doen wat Hij heeft beloofd. Welke mens of welke duivel durft God te trotseren en Zijn trouw in twijfel te trekken?

Christus was Zich van deze onfeilbaarheid bewust, toen Hij Zijn ziel in de trouwe handen van Zijn Vader overgaf. U zegt: Wie zou dat beter kunnen dan Hij? De Zoon had alle reden om Zijn Vader te vertrouwen. Maar niet alleen Hij, ook dienstknechten als David en Stefanus bevalen hun geest in Zijn handen en ondervonden dat God hen in Zijn trouw aannam. God is getrouw en in Hem is geen reden tot wantrouwen. Alle vrees komt voort uit uw eigen hart. Hoe kunt u uw sieraad⁶ aan een vreemdeling toevertrouwen? God is uw Schepper en Hij is een getrouwe Schepper bovendien. Maar hoe kan het toch dat u zo'n ontrouw schepsel bent? U gaat regelmatig bij uw beschermheer langs, u biedt uw landheer geschenken aan, u bezoekt uw vriend, maar hoe kunt u zich als een vreemdeling gedragen ten opzichte van Degene Die u gemaakt heeft? Vaak kwam God

---

⁶ Dat wil zeggen, uw ziel.

bij u langs, zonder dat u Hem begroette! Hij heeft in de tempel tot u geroepen, maar Zijn Woord vond geen weerklank in uw hart en uw stem heeft Hem niet aangeroepen. Daar heeft Hij u opgedragen: 'Zoek Mijn aangezicht!', maar u hebt Hem niet geantwoord: 'Ik zoek Uw aangezicht, o HEERE!' (Ps. 27:8). Door Zijn Geest heeft Hij aan uw deur geklopt, maar u hebt niet voor Hem opengedaan. Nu doet zich opeens een noodsituatie voor en hebt u uw ziel aan Hem toevertrouwd, maar hoe goed kent u Hem? Zou God deze plotselinge vertrouwelijkheid aanvaarden?

Het is onze eigen onkunde, onwennigheid of ontrouw die ons belemmert en tegenhoudt. De goddelozen denken dat Christus een Vreemde voor hen is en zeggen: 'Heere, wanneer hebben wij U hongerig gezien, of dorstig, of een vreemdeling, of naakt, of krank, of in de gevangenis, en hebben U niet gediend?' (Matt. 25:44). Maar in feite zijn zij vreemden voor Christus en kan Hij terecht tegen hen zeggen: 'Wanneer hebt u Mij bezocht? Ik was ziek en in de gevangenis en u bent niet tot Mij gekomen.' Denkt u dat God trouw blijft aan degenen die Hem verlaten? Als een mens heel zijn leven van God wegloopt, zal God dan op zijn sterfbed naar hem toekomen? Dan zal Hij zeggen: Nee, u wilde niets met Mij te maken hebben en daarom wil Ik nu ook niets met u te maken hebben. Maar het schepsel dat Hem trouw is, kent God als een getrouwe Schepper: 'Ik weet, Wie ik geloofd heb' (2 Tim. 1:12). U kunt met die goede vader instemmen, die sprak: 'Ga voorwaarts, mijn ziel, ga met vreugde voorwaarts, wat hebt u te vrezen?' Ja, de ziel zal geen verdere aansporing nodig hebben en zich vol vreugde in de armen van God, haar getrouwe Schepper, werpen, op Wie ze heeft vertrouwd. Luther sprak: 'Ik heb U gediend, ik heb in U geloofd, nu kom ik tot U.' Paulus zei: Ik begeer 'ontbonden te worden en met Christus te zijn' (Fil. 1:23). Dit zijn geen uitspraken van wereldsgezinde mensen, maar van heiligen. God zal als de getrouwe Schepper hun ziel ontvangen en bewaren. De mens zegt: Ik heb U gediend. God zegt: Ik heb u bewaard. U gelooft in Mij, u komt tot Mij.

Hier ziet u de vrijmoedigheid in onze troost.

V. De waarschuwing bij deze vrijmoedigheid: in het weldoen

Daarnaast ligt er nog een waarschuwing in deze vrijmoedigheid opgesloten. Er staat namelijk 'in het weldoen'. De goddeloze kan zijn ziel wel aan Gods bewaring toevertrouwen, maar hoe weet hij zeker dat God haar onder Zijn hoede zal nemen? Wat zou God met een vuile en verontreinigde ziel moeten doen? De ziel moet uiteindelijk aan iemand toevertrouwd worden. En ze zal bij de dood alleen worden toevertrouwd aan degene die haar tijdens het leven heeft bewaard. Indien satan altijd over de ziel heeft geheerst, zal God deze niet aanvaarden. Hij zal instemmen met Jeftha, die tegen de oudsten van Gilead sprak: 'Hebt gij mij niet gehaat, en mij uit het huis van mijn vader verstoten? Waarom zijt gij dan nu tot mij gekomen, terwijl gij in benauwdheid zijt?' (Richt. 11:7). Als u God uit uw hart, uit uw huis, uit uw schuur, uit uw binnenkamer hebt verdrongen, zal God dan de hemel voor uw ziel openzetten? Wie zijn ziel op deze wijze aan God toevertrouwt, zal door God aan de satan worden prijsgegeven. De ziel kan alleen aan God worden toevertrouwd wanneer ze het kwade verdraagt en het goede doet. Anders zal God, wanneer wij Hem verwerpen, ook ons verwerpen.

Zo geeft God de mens wat hij verdient. Nu zeggen zij tegen de Heilige van Israël: 'Wijk van ons, want aan de kennis van Uw wegen hebben wij geen lust' (Job 21:14). Hiernamaals zal God tegen hen zeggen: 'Ik heb u nooit gekend; gaat weg van Mij!' (Matt. 7:23). De ziel van een mens is slechts een inwoner in zijn lichaam. Ze is erheen gestuurd om er een tijd lang te verblijven; ze moet er niet haar thuis van maken. God is de Leenheer en ze moet weer aan Hem afgestaan worden. Wij hebben een ziel, maar deze is niet van ons. Trouwens, wat is eigenlijk wél van ons, als zelfs onze ziel niet van ons is? Onze ziel moet aan God worden toevertrouwd, hetzij als aan een Rechter, als ze kwaad doet, of als aan een getrouwe Schepper, als ze het goede doet. Sommige mensen leven als menselijke beesten, alsof ze geen ziel hebben. Dronkenschap, overspel en slaap slokt al hun tijd op. Anderen leven alsof ze nooit afscheid van hun ziel hoeven te nemen. Daarom verzamelen ze rijkdom waar ze jarenlang van kunnen leven

en vleien ze zichzelf door te zeggen: 'Ziel! gij hebt vele goederen, die opgelegd zijn voor vele jaren' (Luk. 12:19). Nog weer anderen leven alsof hun ziel niet van henzelf is, maar hun voor hun eigen genoegen werd gegeven, zonder dat ze daar ooit rekenschap van hoeven af te leggen.

De rechtvaardigen leven echter alsof hun ziel aan God toebehoort. Zij vertrouwen hun ziel aan Hem toe door dagelijks in liefde met Hem te wandelen. Hun lichaam verplaatst zich op de aarde, terwijl hun ziel in de hemel leeft. Zij mogen hun geest vrijmoedig aan Hem toevertrouwen. Want zij die tijdens hun gezonde dagen hun ziel op God richten en op hun sterfbed hun ziel aan Hem toevertrouwen, zullen nooit worden afgewezen. Indien een mens geen ziel zou hebben, als hij slechts een sterveling zou zijn, alleen zichzelf zou toebehoren, nooit rekenschap zou hoeven afleggen, zou hij ongetwijfeld overgehaald kunnen worden om wellustig te leven. Hij die beseft dat het precies het tegenovergestelde is, zal goed en verstandig leven, opdat hij gelukkig zal sterven en zijn ziel aan God zal kunnen toevertrouwen in het weldoen.

Hier is verder nog op te merken dat iemand wel het goede kan doen, maar deze troost toch kan missen, omdat ze gegeven wordt aan degenen die weldoen. Het is niet het doen van het goede, maar het weldoen, wat God ertoe brengt de ziel te bewaren. U hebt Mij gediend, zegt God tot Israël, maar naar uw eigen begeerlijkheden. Het is goed om God te dienen, maar Hem dienen naar uw eigen begeerlijkheden is geen weldoen. Het is goed om een kerk te bouwen, maar als de fundamenten gelegd worden tussen de vervallen onderkomens van de armen, zullen hun kinderen niet voor de bouwers bidden, maar hen vervloeken. De werken van de Farizeeën waren geweldig en goed, maar omdat het weldoen ontbrak, was alles bedorven. 'Tenzij uw gerechtigheid overvloediger is, dan van de Schriftgeleerden en van de Farizeeën, zult gij in het Koninkrijk der hemelen geenszins ingaan' (Matt. 5:20). Daarom geeft de apostel Paulus ons de raad: (Loop niet alleen, maar) loop de wedstrijd zo, dat u de prijs mag ontvangen (1 Kor. 9:24). Mensen die kerkscheuringen veroorzaken,

lopen hard, maar ze rennen de kerk uit. Zij hebben de waarheid lief, maar leven niet in vrede. Onverstoorbare mensen lopen hard, maar ze lopen hard langs de kerk. Zij houden van vrede, maar niet in waarheid. Anderen volgen de waarheid in tijden van vrede, maar niet vanwege die waarheid. Terwijl ze de waarheid zoeken, zoeken ze haar toch niet echt. Zij schieten tekort in het goed doen, want ze missen het weldoen. Ze doen goed aan anderen, maar vergeten het weldoen aan zichzelf. Zowel het goed doen als het weldoen zijn we bijna kwijtgeraakt. Het is een slechte zaak dat onze vaders zulke goede werken hadden, maar ons geloof misten, en dat wij het ware geloof hebben, maar hun werken missen. Dit weldoen is de ware gedaante van goede werken, want zonder weldoen kan het werk niet goed zijn.

Laat me hier de gelegenheid te baat nemen om twee soorten mensen te vermanen. Ten eerste zijn er mensen die hun ziel aan God toevertrouwen en hun eigen lichaam te gronde richten. Maar God zal iemands ziel alleen onder Zijn hoede nemen als diegene wel doet. De maagden die zichzelf zouden doden om te voorkomen dat ze onteerd zouden worden, moeten worden vermaand en terechtgevoerd. Het is beter om met de onzekerheid van een mogelijke verkrachting te leven, dan het zekere voor het onzekere te nemen en de hand aan zichzelf te slaan. Hoe zouden degenen, die zo wreed zijn om de hand aan zichzelf te slaan, op Gods genadige hand kunnen hopen? In de Makkabeeën wordt verteld over een zekere Razis, die in zijn eigen zwaard viel en zich van de muur naar beneden stortte.⁷ Toch durfde hij zichzelf aan Gods bewaring toe te vertrouwen en riep hij de Heere van geest en leven aan (2 Makk. 14:46). In de tekst staat tweemaal dat hij dit kloekmoedig deed (wat van weinig

---

⁷ Razis was een van de ouderlingen in Jeruzalem, een oprecht man, die een vader van de Joden werd genoemd in de tijden van de Makkabeeën. Men wilde hem gevangennemen, omsingelde de toren waar hij was en probeerde die in brand te steken. Razis wilde liever de hand aan zichzelf slaan dan in de handen van de vijanden vallen. Daarom heeft hij geprobeerd zichzelf met zijn zwaard te doorsteken, wat niet meteen lukte. Toen stortte hij zich van de hoge muur naar beneden, waarbij hij de Heere aanriep.

inzicht getuigt). Dit was een wanhoopsdaad en eerder een waagstuk dan een weloverwogen daad, eerder roekeloos dan rechtschapen.

Toen de duivel voor Christus de Schriften aanhaalde, liet hij de woorden 'in al uw wegen' (Matt. 4:6) achterwege, zodat hij het wezenlijke van de tekst weglief. De oorspronkelijke tekst getuigt: 'zij zullen u in al uw wegen bewaren' (Ps. 91:11). Christus' weg bestond echter niet in een gewaagde sprong vanaf het hoogste punt van de tempel, waarbij Hij Zijn nek zou breken. Op deze wijze spant de duivel zich in om mensen van Gods zorg te verzekeren, hoewel ze helemaal niet op de goede weg zijn. Hoe hun levenswandel ook is, hij spoort hen aan er toch op te vertrouwen dat God hun ziel zal bewaren. Zo leidt hij hen onder het mom van Gods bescherming naar het verderf. Hij vertelt een mens over de uitverkiezing, dat hij zeker tot het leven is uitverkoren en zijn leven dus geheel naar eigen believe kan inrichten. Zo vindt hij in Gods raad een aanmoediging om een gerust leven te leiden. De duivel spreekt met de mens ook over de rechtvaardiging en zegt dat hij door het bloed van Christus is vrijgesproken. Zo spoort hij hem aan om op de rug van deze veronderstelling vliegensvlug naar de hel te rijden. En dat terwijl zaken als verkiezing en rechtvaardiging alleen aan ons worden geopenbaard 'in het weldoen'!

Ten tweede kan iemand die een slecht leven leidt, onmogelijk verwachten dat God zijn ziel zal bewaren. Hij die slecht leeft en daar het beste van hoopt, laat zijn onwetendheid zijn goddeloosheid misleiden, en laat die samen zijn ziel misleiden. 'Uw ongerechtigheden maken een scheiding tussen u en tussen uw God' (Jes. 59:2). 'Daarom gaat uit het midden van hen, en scheidt u af, zegt de Heere, en raakt niet aan wat onrein is, en Ik zal u aannemen' (2 Kor. 6:17). Neem het struikelblok van uw zonden weg. Breek met uw berouw de scheidsmuur af, dan zal Ik u bewaren, zegt God. Vertrouw uw ziel aan de zorg van de Heere toe in het weldoen, of doe het helemaal niet. Als Christus niet via de trappen, maar met een sprong van het hoogste punt van de tempel naar beneden was gekomen, had Hij geen acht geslagen op de goede weg. Dan had Hij Zich buiten het bereik geplaatst van Gods belofte om Hem te bewaren.

Het is schaamteloos en vrijpostig om te veronderstellen dat u uw ziel aan Gods zorg kunt toevertrouwen, terwijl u haar opzettelijk verkwanselt. Zult u uw ziel vleugellam maken en haar dan bevelen tot God te vluchten? Het zou hetzelfde zijn wanneer u iemands been zou afhakken en hem dan om een boodschap zou sturen. Onze arrogantie of zelfgenoegzaamheid is in staat Gods handen als het ware te binden, zodat Hij ons niet kan helpen.⁸ Degene die een goddeloos leven leidt en zijn ziel aan God toevertrouwt, lijkt op iemand die in een diepe put springt om God daarmee op de proef te stellen, om te zien of Hij hem te hulp zal komen door ervoor te zorgen dat hij niet verdrinkt. De mens is bevreesd waar hij moedig zou moeten zijn en (stout)moedig waar hij bevreesd zou moeten zijn.

God draagt ons op onze zorgen voor dit leven op Hem te werpen. 'Weest daarom niet bezorgd, zeggende: Wat zullen wij eten, of wat zullen wij drinken, of waarmee zullen wij ons kleden? (...) Want uw hemelse Vader weet, dat gij al deze dingen behoeft' (Matt. 6:31-32). Toch durven wij God niet te vertrouwen zonder een onderpand. Tenzij we brood hebben, verwachten we te zullen verhongeren. Dan zijn we bang, terwijl we dat niet zouden moeten zijn. God zegt ons dat het hemelse brood onze geest moet voeden. Het is veel meer noodzakelijk om het leven in onze ziel te onderhouden, dan met brood ons lichaam te onderhouden. We hongeren niet naar dit geestelijke brood; toch denken we dat onze ziel gezond is en vertrouwen we haar aan Gods bewaring toe. Dan vrezen we niet, terwijl we dat wel zouden moeten doen. Onze ziel is ons meest kostbare bezit. We zijn zo dwaas dat we haar aan God durven toevertrouwen zonder dat we weldoen, wat het middel tot zaligheid is. Tegelijkertijd durven we Hem ons lichaam niet toe te vertrouwen, tenzij onze schuren, of in ieder geval onze voorraadkasten, vol zitten.

Het is echter tevergeefs uw ziel aan God toe te vertrouwen, tenzij u God gehoorzaamt. De belofte gaat samen met een gebod. Wanneer u zich niet aan het gebod houdt, hebt u geen deel aan de belofte.

⁸ Zie bijvoorbeeld Mattheüs 13:58 en Markus 6:5-6.

Indien u uw plicht niet vervult, wordt God van Zijn plicht ontheven. Wanneer u weigert goed te doen, zal Hij uw ziel niet bewaren. Gods bescherming strekt zich niet naar ons uit als we zondige wegen gaan. Dan zijn we afgeweken van onze weg en heeft de duivel toestemming ons als zwervers in te rekenen. 'Zult u, als u weldoet, niet worden aangenomen? Indien u kwaad doet, ligt de zonde aan de deur' (Gen. 4:7 EV). Indien u kwaad doet, is de zonde uw bewaarder, niet God. Er was eens een tempel die de tempel van bewaring of vertrouwen werd genoemd. Maar voor degenen die geen vertrouwen in hun tempels hebben gehad, zal God geen tempel van bewaring zijn.

Het is een goede zaak om de ziel aan Gods hoede toe te vertrouwen, maar de goddeloze kan deze hoop niet hebben. Iemand die geld heeft, slaat het op in zijn geldkisten. Als hij het naar het buitenland stuurt, doet hij dat als een strenge gevangenebewaarder; niet zonder een bewaker en sterke sloten. Hij die landgoederen bezit, zorgt voor een goede eigendomsoverdracht aan zijn gekozen erfgenamen, zodat zij ze in bezit krijgen. Als hij kinderen heeft, treft hij voorzorgsmaatregelen, zodat ze veilig zullen zijn. Hij beschermt zijn bezittingen tegen de dief, zijn kippen tegen de havik, zijn lammen tegen de wolven, zijn hertje tegen de jachthond, zijn duif tegen het ongedierte – maar hij beschermt zijn ziel niet tegen de duivel. O ellendig mens, die sterven moet en niet weet wat er van zijn ziel terecht zal komen! De wereld wil haar wel hebben, maar hij weet dat dit niet goed is. Hij wil haar zelf wel bewaren, maar hij weet dat hij daar niet toe in staat is. Satan wil haar hebben en hij weet niet of de duivel daarin zal slagen. Hij wenst dat God zijn ziel onder Zijn hoede neemt en weet niet of Hij dat wel zal doen. O ellendig mens, die afscheid van zijn ziel moet nemen en niet weet waar ze naartoe gaat!

We zien wat het is om een slecht leven te leiden en een vreemdeling van God te zijn. Hij 'kent Zijn schapen' (Joh. 10:14), maar de bokken staan niet in Zijn boek geschreven. 'Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn' (2 Tim. 2:19). Het is prachtig om bekend te zijn en

op te vallen in de wereld. Het is mooi als men iemand met de vinger nawijst en zegt: Dit is de man die de wereld eer bewijst! (Est. 6:9), maar wellicht is dat niet degene aan wie GóD eer bewijst. Wie lijdt en naar Gods wil handelt, is de man die de Heere aan Zijn hart zal drukken: 'Al Zijn gunstgenoten krijgen die eer' (Ps. 149:9 EV). Iemand kan bij koningen en edelen bekend zijn, maar dat stelt niets voor wanneer de Heere hem niet kent. Al zou iemand net als Jozef op de tweede wagen rijden of naast de vorst staan, het heeft geen enkele waarde als hij een vreemdeling is aan het hemelhof.

Laten we daarom allemaal het weldoen aangrijpen, opdat we de troost zullen ontvangen van een gelukkig sterven. We verlangen ernaar ons leven af te sluiten met de woorden: 'Heere, in Uw handen beveel ik mijn geest.' Luister! Nu we nog leven, zegt God tegen ons: 'Mens, in uw handen beveel Ik Mijn Geest.' Zoals wij Gods Geest behandelen in ons leven, zal God onze geest behandelen in de dood. Indien wij de deur van ons hart voor Zijn Geest openen, zal Hij de deuren van de hemel voor onze geest openen. Als we Hem een avondmaal van genade bereiden (Openb. 3:20), zal Hij ons een avondmaal in heerlijkheid bereiden. Als we Zijn Geest bedroeven (Ef. 4:30), zal Hij al de gedachten van ons hart bedroeven. Indien zulke mensen zullen zeggen: 'Heere, in Uw handen beveel ik mijn geest', zal God tegen hen zeggen: 'Nee, omdat u niets met Mijn Geest te maken wilde hebben, wil Ik niets met uw geest te maken hebben.' Toen Hij uw hart wilde binnenkomen, hebt u Hem buitengesloten; daarom zal Hij u buitensluiten wanneer u de hemel wil binnengaan. Laten we Gods Geest daarom hier in dit leven vriendelijk behandelen, opdat Hij in het hiernamaals onze geest evenzo zal behandelen. Laten we Hem in ons leven in geloof gastvrij ontvangen, opdat Hij ons in de dood met barmhartigheid zal omhelzen.

Heere, zo bevelen wij onze geest in Uw handen. Getrouwe Schep-
per en God der waarheid, ontvang en bewaar onze ziel, door Jezus
Christus.

Amen.